

реалізації – на 67,3 відсотків, до 94,171 мільйонів гривень, валовий прибуток – на 65,7%, до 34,079 мільйонів гривень [3].

Висновок. Таким чином, фінансовий менеджмент на українських підприємствах, використовуючи вітчизняний та зарубіжний досвіди повинен мати такі напрями:

1. Визначення із засобами фінансового забезпечення реалізації стратегічних цілей компанії.
2. Вміння оцінювати і прогнозувати фінансовий стан компаній та вартість бізнесу.
3. Застосування найбільш доцільних схем інвестування.
4. Підвищення кваліфікації спеціалістів у розв'язанні стратегічних та оперативних фінансових проблем.
5. Вміння робити оптимальний вибір джерел

фінансування розвитку бізнесу.

6. Використання можливих стратегічних напрямів розвитку фінансових відділів у рамках бізнесу.

Література

1. Давиденко Н.М. Фінансовий менеджмент підприємств // *Фінанси підприємств.* – 2004. – № 6. – С. 90-95.
2. Кириченко О., Ваганов К. Фінансовий менеджмент на підприємствах України: принципи забезпечення позитивної динаміки // *Банківська справа.* – 2007. – № 5. – С. 3-17.
3. Компанія «Зевс Кераміка» [Електронний ресурс]. – режим доступу: <http://b2blogger.com/pressroom/release/18396.html>.

Поступила до редакції 10.11.08

© Є.Ю. Мамченко, Л.В. Козина, 2008

УДК 338.24:669

*В. М. Ращупкіна**

ФОРМУВАННЯ БУХГАЛТЕРСЬКОЇ ЗВІТНОСТІ У ПРОЦЕСАХ РЕОРГАНІЗАЦІЇ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ

У статті обґрунтовано методичні підходи щодо складання бухгалтерської звітності у реорганізаційних процесах враховуючи практичні аспекти.

В статье обоснованы методические подходы относительно составления бухгалтерской отчетности в реорганизационных процессах учитывая практические аспекты.

Постановка проблеми. Початковим моментом ведення первинного бухгалтерського обліку є формування балансових показників, долі майна і джерел формування засобів підприємства, що реорганізується, а також підприємств що виникають в ході таких процесів, шляхом складання розділових балансів. При формуванні розділового балансу найбільш складним моментом є розподіл ресурсів товариства з урахуванням інтересів сторін і дотриманням вимог законодавства. В процесі формування балансових показників шляхом складання розділового балансу невід'ємною частиною є визначення чистих активів підприємства. Цей показник характеризує здатність створеного у процесах реорганізації господарського суб'єкта відповісти своїм майном перед акціонерами і визначити інвестиційну

привабливість підприємства.

Метою статті є обґрунтування методичних підходів щодо складання бухгалтерської звітності у реорганізаційних процесах

Виклад основного матеріалу. У існуючих умовах автором робиться спроба викласти механізми і методичні підходи до складання бухгалтерської звітності і визначення чистих активів для застосування їх при фінансовому аналізі господарських суб'єктів, що реорганізується. Методологічні підходи щодо складання бухгалтерської звітності залежать від організації і техніки ведення синтетичного і аналітичного обліку на підприємстві. Так, в умовах централізованого обліку, поточний облік окремих об'єктів здійснюється в розрізі його структурних підрозділів. До таких об'єктів обліку відносяться основні засоби, виробничі

* Ращупкіна В.М. – доцент Донбаської національної академії будівництва і архітектури, канд. екон. наук, доцент, м. Макіївка.

витрати, малоцінні і бистрозношувальні предмети, розрахунки щодо оплати праці. Проте по ряду об'єктів обліку інформація формується в цілому по підприємству, без розділення її відповідно структурних підрозділів. Це статутний фонд, спеціальний фонд, довгострокові і короткострокові кредити. На момент реорганізації за підприємствами що створюються у цих процесах, та реформуються, на дату своєї державної реєстрації повинні сформувати бухгалтерську звітність, методичні підходи щодо складання бухгалтерської звітності обґрунтовано відповідно етапів:

Етап 1. Дані про майно і зобов'язання відображаються в бухгалтерській звітності на підставі передавального акту або розділового балансу, закріплюються основні засоби, необхідні для здійснення виробничої діяльності. Для визна-

чення вартості основних засобів, що передаються реорганізованому підприємству, необхідно провести інвентаризацію наявних основних засобів, скласти інвентаризаційний опис і зіставити його з даними бухгалтерського обліку. Відповідно до рішення Державної комісії з цінних паперів та фондовому ринку від 17.11.2004 року № 485 вартість чистих активів акціонерного товариства визначаються шляхом різниці суми активів, прийнятих до розрахунку, суми його зобов'язань, прийнятих до розрахунку [1]. Для визначення вартості чистих активів складається розрахунок за даними бухгалтерської звітності відповідно до Положення (стандарт) бухгалтерського обліку №2 «Баланс» затвердженого наказом МФУ від 31.03.1999 г. № 87 механізм визначення чистих активів акціонерних товариства можна представити у вигляді логічної схеми наведеної на рис. 1.

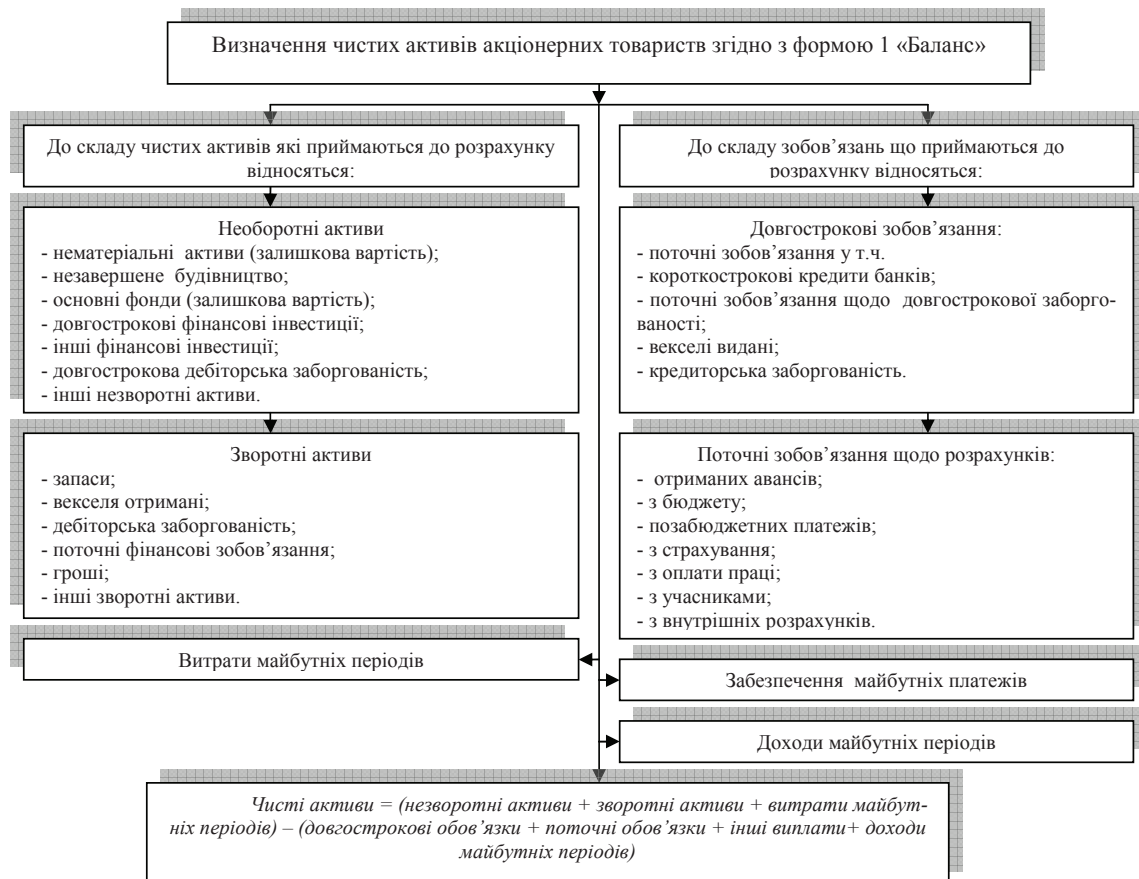

Рис. 1. Методичні підходи визначення вартості чистих активів товариства

Визначення вартості чистих активів акціонерного товариства варто проводити згідно формули:

$$\begin{aligned} \text{Чисті активи} = & (\text{необоротні активи} + \text{оборотні активи} + \\ & + \text{витрати майбутніх періодів}) - (\text{довгострокові зобов'язання} + \\ & + \text{поточні зобов'язання} + \text{подальші виплати} + \\ & + \text{доходи майбутніх періодів}). \end{aligned}$$

Якщо величина чистих активів товариства опиниться менше встановленої законом мінімальної величини статутного капіталу, підприємство зобов'язане ухвалити рішення про свою ліквідацію (ст. 34 п. 5 Закону України «Про підприємства в Україні») [2]. В процесі реструктуризації цей чинник має велике значен-

ня, оскільки правильність розрахунків техніко-економічних обґрунтувань розділення балансу підприємства спричиняє за собою збільшення статутного капіталу або його зниження, що свідомо може понизити інвестиційну привабливість за фінансовими показниками, а оборотні кошти при їх зниженні можуть не забезпечити прогнозоване виробництво реорганізованого та створеного у цих процесах підприємствах.

Необхідно відзначити, що числові показники повинні бути скореговані з урахуванням тих змін, які відбулися у фінансовому положенні реорганізуємих підприємств з моменту складання передавального акту або розділового балансу до дати державної реєстрації створених підприємств. За цей період могли бути нарахована амортизація щодо основних засобів і нематеріальних активів, продані товарно-матеріальні цінності, списані витрати майбутніх періодів, здійснені витрати щодо реорганізації підприємства, погашені дебіторська і кредиторська заборгованість, могли виникнути нові зобов'язання перед кредиторами, перед працівниками, перед бюджетом і позабюджетними фондами і т.д. Всі ці господарські операції повинні бути відображені в бухгалтерському обліку реорганізуємого підприємства і враховані при складанні вступної бухгалтерської звітності.

Етап 2. Формування вступної бухгалтерської звітності. Майно і зобов'язання відображаються у вступній бухгалтерській звітності в тій оцінці, в якій вони приводяться в передавальному акті або розділовому балансі. Припустимо, засновники вирішили оцінити майно даними бухгалтерського обліку: основні засоби, прибуткові вкладення в матеріальні цінності і нематеріальні активи — за залишковою вартістю, матеріально-виробничі запаси — за фактичною вартістю, фінансові вкладення — за первинною вартістю. В цьому випадку при складанні вступної бухгалтерської звітності бухгалтер може використовувати дані бухгалтерської звітності реорганізованого підприємства, яка складена на день, попередній дню державної реєстрації створеного підприємства. Підприємства, які в результаті реорганізації припинили своє існування, на цю дату складають завершальну звітність. А підприємства, які і після реорганізації продовжують працювати, на вказану дату складають проміжну звітність. Засновники можуть оцінити основні засоби, нематеріальні активи і прибуткові вкладення в матеріальні цінності за ринковою вартістю, в цьому випадку їх вартість, вказана в передавальному акті (розділовому балансі), не співпадатиме з даними завершальної або проміжної бухгалтерської звітності реорганізованого підприємства. В цьому випадку у вступному балансі підприємство-

правонаступник указує вартість основних засобів, прибуткових вкладень в матеріальні цінності і нематеріальні активи відповідно до передавального акту (розділовим балансом), тобто за ринковою вартістю. В результаті проведеної реорганізації до створеного підприємства можуть перейти права відносно дочірніх і залежних товариств реорганізованих підприємств. В цьому випадку правонаступник повинен крім вступної бухгалтерської звітності свого підприємства скласти зведену звітність групи взаємопов'язаних підприємств. При складанні вступної бухгалтерської звітності бухгалтерові створеного підприємства необхідно врахувати, що Звіт про прибутки і збитки на дату внесення відповідного запису в Єдиний державний реєстр юридичних осіб не складається. Це пов'язано з тим, що ніяких даних, які можна було б включити в цей звіт, щодо створеного підприємства ще немає. Цілком можливо, що до реорганізації у формі злиття або приєднання між підприємствами існували взаєморозрахунки. В ході реорганізації ці взаєморозрахунки погашаються. Таким чином, у вступній бухгалтерській звітності не потрібно відображати дані про:

взаємну дебіторську і кредиторську заборгованість між реорганізуємими підприємствами, включаючи розрахунки по дивідендах;

фінансові вкладення одних реорганізуємих підприємств в інші реорганізуємі підприємства;

інші активи і зобов'язання, що характеризують взаємні розрахунки реорганізуємих підприємств, включаючи прибуток і збитки в результаті взаємних операцій. Після того, як складена вступна звітність створеного підприємства, проміжна і річна звітність складається в звичайному порядку, тобто за станом на 31 березня, 30 червня, 30 вересня і 31 грудня.

Етап 3. Формування суми статутних капіталів. Для правильного ведення бухгалтерського обліку і складання бухгалтерської звітності в процесі реорганізації підприємства повинні керуватися Законом України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні» від 22.06.2000 р. № 996-ХІУ, № 163, Положенням (стандарт) бухгалтерського обліку затвердженого Наказом Міністерства фінансів України № 87 від 31.03.1999 р., Наказом Міністерства фінансів України «Про затвердження Положення (стандарт) бухгалтерського обліку» № 19 від 07.07.1999 р. який висвітлює наступні питання:

умови, необхідні для формування бухгалтерської звітності;

склад інформації, яку засновники (акціонери, учасники) повинні відобразити в своєму рішенні

про реорганізацію і її вплив на показники бухгалтерської звітності;

види звітності, які складає реорганізуєме підприємство;

порядок складання вступної звітності підприємствами, створеними в результаті злиття, приєднання, поділу, виділення, перетворення;

методику оцінки майна і зобов'язань. Коли засновники вирішують, як реорганізувати підприємство, вони повинні сформувати суми статутних капіталів нових підприємств. Для цього ухвалюється рішення про порядок конвертації акцій (обміну паїв і долі ліквідованих підприємств в акції (на долі і паї) створених підприємств. Конвертація акцій, обмін паїв і долі – це заміна одних акцій, паїв і долі на інші в певному співвідношенні. Розмір цього співвідношення визначають засновники підприємств, створених в результаті реорганізації. Вимоги до конвертації акцій викладені в ухвалі ГКЦБ України «Про емісію акцій і облігацій, конвертованих в акції». Розміри статутних капіталів нових підприємств можуть відрізнятись від величини статутних капіталів реорганізуємих підприємств у більшу або меншу сторону. У першому випадку збільшення статутного капіталу можливе за рахунок додаткового капіталу або нерозподіленого прибутку.

У другому випадку різниця між вступним і розділовим балансом регулюється за рахунок нерозподіленого прибутку. Необхідно відзначити, що залежно від розмірів капіталів коректуються відповідні показники вступної бухгалтерської звітності. Але у будь-якому випадку у вступній звітності потрібно відображати ту суму, яка вказана в рішенні засновників або в договорі про реорганізацію. Створене підприємство зобов'язане контролювати співвідношення між розміром статутного капіталу і сумою чистих активів. Якщо розмір статутного капіталу опиниться менше, ніж величина чистих активів нових підприємств при конвертації акцій, то різницю необхідно відобразити у вступному балансі як додатковий капітал. Якщо ж новий статутний капітал опиниться менше чистих активів при заміні паїв і долі, то різниця відображається у вступному балансі в показниках прибутків і збитків. Необхідно відзначити, якщо розмір статутного капіталу перевищить величину чистих активів, то розбіжність теж необхідно відобразити в звітності щодо рядків прибутку і збитку. Необхідно відзначити, залежно від величини статутного капіталу нового підприємства можуть знадобитися ті або інші коректування в розділі «Капітал і резерви» вступного балансу. Порядок такого коректування буде один і той же при всіх формах реорганізації. Для розрахунку вартості чистих активів акціонерних това-

риств, яке проводиться для порівняння вартості чистих активів з розміром статутного фонду з метою реалізації положення ст. 155 «Статутний капітал акціонерного товариства» Цивільним кодексом України п. 3 передбачено, якщо у разі порушення співвідношення коли чисті активи акціонерного товариства будуть менше статутного фонду після закінчення другого і кожного подальшого фінансового року підприємство зобов'язане оголосити про зменшення свого статутного капіталу до величини, що не перевищує вартості його чистих активів (ст. 16 п. 2 Закону України «Про господарські суспільства»).

Практичне обґрунтування:

Модель 1. Відбулося злиття двох акціонерних товариств «АТ1» і «АТ2». В результаті реорганізації було створено нове відкрите акціонерне товариство «ВАТ3». До реорганізації статутний капітал «АТ1» складав 200 000 грн., а статутний капітал «АТ2» – 250 000 грн. Статутний капітал «ВАТ3» сформований шляхом конвертації акцій, його розмір рівний 400 000 грн. Різниця між статутним капіталом нового підприємства і сумою статутних капіталів попередників у розмірі 50 000 грн. ($200\ 000 + 250\ 000 - 400\ 000$) повинна бути відображена у вступному балансі за рахунок показника нерозподіленого прибутку. Проте перед тим, як це зробити, потрібно перевірити співвідношення між статутним капіталом і чистими активами «ВАТ3». Для цього використовується методика розрахунку чистих активів. Ця форма заповнюється за даними вступного балансу «АТ1». Як видно з розрахунку, вартість чистих активів реорганізованого товариства більше суми його статутного капіталу. Тому різницю у розмірі 1 380 000 грн. ($1\ 780\ 000 - 400\ 000$) треба відобразити у вступному балансі як додатковий капітал. В результаті розподілу майна, зобов'язань і власного капіталу може виникнути така ситуація, коли підсумки активу і пасиву бухгалтерських балансів правонаступників не співпадають.

Модель 2. Засновники ТОВ «Юнікол ЛТД» ухвалили рішення про реорганізацію у формі розділення. В результаті реорганізації виникають дві нові юридичні особи – ВАТ «ЕМ3» і ТОВ «Металінвест», статутні капітали яких складають відповідно 100 000 грн. і 10 000 грн. У бухгалтерські баланси ВАТ «ЕМ3» і ТОВ «Металінвест» необхідно ввести балансуєчі показники. Для цього необхідно розрахувати величину чистих активів організацій- правонаступників. Величина чистих активів ВАТ «ЕМ3» складає 50 000 грн. ($150\ 000 - 100\ 000$). Статутний капітал цієї організації вище величини чистих активів на 50 000 грн. ($100\ 000 - 50\ 000$). Отже, у вступному бухгалтерському балансі ВАТ «ЕМ3» необхідно суму

перевищення вказати по рядку «Нерозподілений прибуток / непокритий збиток» в круглих дужках. Фрагмент балансу наведено у табл. 1.

Тоді сума активів у розмірі 150 000 грн. буде рівна сумі пасивів ВАТ «ЕМЗ». Величина чистих активів ТОВ «Металінвест» рівна 60 000 грн.

(100 000 – 40 000), що перевищує статутний капітал на 50 000 грн. (60 000 – 10 000). Отже, у вступному бухгалтерському балансі ТОВ «Металінвест» суму перевищення потрібно відобразити по рядку «Нерозподілений прибуток / непокритий збиток», але вже без круглих дужок.

Таблиця 1

Фрагмент балансу коли підсумки активу і пасиву бухгалтерських балансів правонаступників не співпадають

Найменування показника	Активи ТОВ «Юнікол ЛТД» на дату складання розділового балансу	Активи, перехідні після завершення реорганізації до:	
		ВАТ «ЕМЗ»	ТОВ «Металінвест»
<i>«Необоротні активи»</i>			
Основні засоби	100	70	30
<i>«Оборотні активи»</i>			
Запаси	30	20	10
ПДВ по придбаних цінностях	4	3	1
Дебіторська заборгованість	42	28	14
Фінансові вкладення	58	23	35
Грошові кошти	16	6	10
<i>Разом:</i>	<i>150</i>	<i>80</i>	<i>70</i>
РАЗОМ АКТИВИ:	250	150	100
Найменування показника	Пасиви ТОВ «Юнікол ЛТД» на дату складання розділового балансу	Пасиви, перехідні після завершення реорганізації до:	
		ВАТ «ЕМЗ»	ТОВ «Металінвест»
<i>«Власний капітал»</i>			
Статутний капітал	10	100	10
Додатковий капітал	8	-	-
Резервний капітал	2	-	-
Нерозподілена прибуток / непокритий збиток	90	-	-
<i>Разом:</i>	<i>110</i>	<i>100</i>	<i>10</i>
Кредити і позики	60	43	17
Кредиторська заборгованість	80	56	24
РАЗОМ ПАСИВИ:	250	200	50

Етап 4. Передача майна і зобов'язань. Після того, як засновники ухвалюють рішення про реорганізацію підприємства і виконують всі необхідні підготовчі заходи, складається передавальний акт або розділовий баланс. Ці документи служать підставою для передачі майна і зобов'язань реорганізованого підприємства своїм правонаступникам. Проте вже після складання передавального акту або розділового балансу майно продовжує враховуватися на балансі реорганізуемого підприємства. Щодо основних засобів і нематеріальних активів нараховується амортизація, погашаються старі зобов'язання і виникають нові. Так триває до моменту завер-

шення реорганізації. Необхідно відзначити, що підприємство вважається реорганізованим з моменту державної реєстрації знов виниклих юридичних осіб, за винятком випадків реорганізації у формі приєднання. При реорганізації юридичної особи у формі приєднання до нього іншої юридичної особи перше з них вважається реорганізованим з моменту внесення до Державного реєстру юридичних осіб запису про припинення діяльності приєданого підприємства. Таким чином, передача майна і зобов'язань від реорганізуемой організації своєму правонаступникові здійснюється тільки після завершення реорганізації. Передача май-

на не є ні продажем, ні безвідплатною передачею. Тому ніяких записів в бухгалтерському обліку робити не потрібно. У завершальній звітності підприємства, яка перестає існувати після реорганізації, указується вартість майна, яке їй належало до завершення реорганізації. А у вступній звітності знов виниклих підприємств указується вартість майна, яке вона отримала в результаті реорганізації свого попередника. Таким чином, інформація про минулу реорганізацію розкривається і в самому бухгалтерському обліку, а тільки в бухгалтерській звітності реорганізуємих і створених підприємств.

Етап 5. Оформлення надходження товарно-матеріальних цінностей. Після державної реєстрації знов створеного підприємства відповідно до передавального акту або розділового балансу відбувається фактична передача майна. Це означає, що представник реорганізованого підприємства реально передає той або інший об'єкт матеріально-відповідальній особі створеного підприємства. Звичайно ж, така передача повинна бути документально підтверджена, тобто повинен бути складений документ, в якому стояли б підписи особи, що передала товарно-матеріальні цінності, і особи, що прийняла їх. Для цього в день фактичної передачі об'єктів основних засобів оформляються двосторонні акти прийому-передачі основних засобів по уніфікованих формах ОС-1, ОС-1а або ОС-16, які затверджені наказом Держкомстату України. На підставі складених актів бухгалтер оформляє інвентарні картки обліку об'єктів основних засобів по уніфікованих формах ОС-6, ОС-БА, ОС-66. При передачі товарно-матеріальних цінностей, цінних паперів, готівки і грошових документів складаються відповідні акти. Їх можна скласти в довільній формі. Але при цьому не забувайте про ті реквізити, які обов'язково повинні бути вказані в кожному первинному документі бухгалтерського обліку відповідно до Закону про бухгалтерський облік.

Етап 6. Формування вступного сальдо за рахунками. У бухгалтерському обліку необхідно сформуванати сальдо за рахунками на день державної реєстрації нового підприємства. Для цього необхідно використовувати транзитний рахунок, який кореспондує з дебетом активних рахунків і субрахунків і з кредитом пасивних рахунків і субрахунків. Цей рахунок зазвичай називають «нульовим» і позначають 00. Проводки в бухгалтерському обліку виглядатимуть таким чином: відображена первинна вартість основних засобів; відображена вартість сировини і матеріалів; відображена сума дебіторської заборгованості; відображена величина статут-

ного капіталу підприємства; відображена величина нерозподіленого прибутку (непокритого збитку); відображена сума кредиторської заборгованості і т.д. Для перевірки правильності формування початкового сальдо по рахунках бухгалтерського обліку необхідно звірити обороти по дебету нульового рахунку з оборотами по кредиту цього рахунку. Якщо обидві суми опинилися рівні, отже, ви правильно рознесли всі суми за рахунками. На думку автора, використання нульового рахунку є найбільш надійним способом віддзеркалення факту передачі майна і зобов'язань при реорганізації.

Етап 7. Реєстрація прав на об'єкти нерухомості. Згідно Закону України «Про господарські товариства», у разі реорганізації підприємства право власності на майно, що належало йому, переходить до юридичних осіб — правонаступників реорганізованого підприємства. Перехід прав власності на нерухоме майно до організації- правонаступника повинен бути підтверджений державою. Єдиним законним доказом права володіння об'єктами нерухомості правонаступниками є державна реєстрація права власності на неї. Отже, якщо в результаті реорганізації підприємство- правонаступник стає власником земельної ділянки, ділянки надр, водного об'єкту, будівлі, споруди, житлового і нежитлового приміщення, іншого об'єкту нерухомості, йому необхідно зареєструвати своє право власності на цей об'єкт в Єдиному державному реєстрі прав на нерухоме майно і операцій і ним. Реєстрація проводиться за заявою підприємства- правонаступника на підставі документів, підтверджуючих його правонаступництво. Це може бути рішення засновників про реорганізацію, договір про злиття, приєднання і т.д. Крім того, до заяви необхідно прикласти документ щодо оплати реєстраційного збору. Датою держреєстрації вважається день внесення відповідних записів про права в Єдиний державний реєстр. Після закінчення цієї процедури організація отримує Свідоцтво про державну реєстрацію [3].

Висновки. Слід зазначити що виконаним дослідженням охоплені найбільш актуальні питання трансформації механізмів корпоративного управління вітчизняних промислових підприємств в контексті пошуку найбільш ефективних рішень для практичної реалізації. В рамках цієї роботи приведений демонстраційний практичний приклад реалізації пропонуємих конкретних закономірностей становлення і розвитку методології корпоративної реорганізації і економічної адаптації підприємств до змінних економічних умов, створення науково-обґрунтованої системи управління, що дозволяє

забезпечити ефективне функціонування виробничих систем. Результатом дослідження є систематизація ринкової моделі комплексного реформування крупного промислового підприємства і механізмів її реалізації.

Література

1. Методичні вказівки щодо визначення вартості чистих активів акціонерних товариств. Рішення Державної комісії з цінних паперів та фондовому ринку від

17 листопада 2004 р. № 485.

2. Закон України „Про підприємства в Україні” від 27.03.1991 р., № 887-ХІІ // ВВР. –1991. – № 24.
3. Постановление Кабинета Министров Украины от 25.05.98г. № 740 «О порядке государственной регистрации субъектов предпринимательской деятельности», приказ Лицензионной палаты Украины от 23.06.98 г. № 67.

Поступила до редакції 27.10.08

© В.М. Рашупкіна, 2008